

הד הקריה

בטאון תושבי קרית-ארבע
פסח תשל"ה

חרותנו שלא להחמיץ: דר' ישראל אלדד

קושיות המצה ועל קושיית המרור, אין שום התיחסות לקושיית המטבילין ולקושיית המסובין.

מי זוכר אותן? הוא אשר אמרנו "העדר פרופורציה מכוון", שהרי אין להניח שישנה כאן שכחה טהם. לא נכנס כאן בהסבר העניין, נסתפק בהערה האחת, שמוטב כך, מוטב תשובה עקרונית, היסטורית, יסודית על קושיות של מה בכך, מאשר קושיות עקרוניות בעניינים הכריעים ותשובות של מה בכך, של שאר ירקות.

ואולי בכל זאת הערה נוספת: אם לגבי עניינים אחרים שבחיים, חיי יום וחיי לילה, אפשר עוד לשאת חמץ ומצה, לגבי עניין זה של גאולה לא ייתכן. גאולה אין להחמיץ. בגאולה אין קצת מזה וקצת מזה, אין פשרות: אין גאולה למחצאין. אם לחצאין – אין זו גאולה. גאולה מחייבת מצה ומיצוי.

הרביעיה השלישית רביעית הבנים, גם היא איננה פשוטה. יש חכם ואין טפש (והרי לשוננו ולא היא בלבד – עשירה דוקא בסוגים של היפוך החכמה: טפש, כסיל, שוטה, אוויל, סגי, סכל, ואין ספק שכל אחד מהם הוא דרוג אינטלקטואלי שונה). יש רשע ואין צדיק, אלא אם כן נאמר שהרשע הוא ניגודו של החכם. עניין נפרד בארבעת הבנים היא העובדה שהחכם הוא במיעוט.

חג הפסח עומד בסימן המספר ארבעה: ארבע כוסות, ארבע קושיות, ארבעה בנים וארבעה שמות. לגבי ארבע הכוסות הרי אין שום מחלוקת ולא בעייה. שתייתן – חובה. אין עוד דת בעולם אשר תצווה על השתייה ועל ברכת השתייה כדת ישראל, ואין עוד עם בעולם שיהא רחוק משתיינות ושכרות כעם ישראל. אם יש ספק הרי זה לגבי הכוס החמישית ועל כך נמצא המוצא האופייני מאוד לעם היהודי: מוזגין כוס ואין שותין. כוסו של אליהו. כוס של ספק, טפה של ספקנות שמשאירים לעתיד לבוא. יבוא המהר וידאג לעצמו. גם בחובת השתייה וגם בכוס של ספק זו יש הרבה מסודות אופיו ואולי אף טוד קיומו של העם המופלא הזה.

ארבע הקושיות הן עניין מסובך יותר ויש יותר מארבע קושיות שאפשר להקשות עליהן עצמן. הדבר המיוחד שבהן הוא איזה העדר פרופורציה מכוון בין טיבן של הקושיות ובין התשובות. למה אוכלים דבר זה וזה, למה אוכלים כך וכך, למה יושבים בצורה זו וזו, והתשובה ההיא "עבדים היינו לפרעה במצרים", איזו קפיצה לספירה אחרת, היסטורית רחוקה ומכרעת כל כך. ואם עוד ישנן בהמשך ההגדה תשובות על

הממשלה משופעת בכאלה. אבל אפילו בבדיקה לאור הנר למהדרין מן המהדרין יקשה למצוא את דוגמתם של השניים האחרים. בעצם, יכול להיות שהגזמתי, עם חכם נוכל להסתדר ע"פ מאמר הנביא "חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו". אבל צאי וחפשי אחד מביניהם שאינו יודע לשאול ושהוא זקוק לאחרים כדי לפתוח לו את הפה.

אם למשל היית מבקשת ממני לכתוב על "ממשלת ישראל" בקשר לפורים, לא הייתי מתקשה כלל וכלל. המלך הטיפש שסילק את המלכה מזכיר לי משהו, חבורת היועצים שלו המתבקשת לתת עצה על הפרת משמעת, גם היא מזכירה לי משהו. כל התנהגותו ה"עקבית" של השליח ביחס ליהודים גם היא מעוררת אסוציאציות. יהודי נבון אחד הגדיר בפני את המצב בו אנו נמצאים כתערובת של חלם וסדום, אז ביחס לחלק של חלם אין בעיה למצוא אסוציאציות לפורים. אבל הגליון אמור לצאת לקראת פסח וחזקה עלי בקשתך לעסוק בקושיות לממשלה ולא בהתחכמות פורימית, ועל אלה כאמור אינני משתלט.

ישנה קושיה אחת חמורה שאותה הייתי שואל דוקא את עצמנו: האם נחום גולדמן נשיא הקונגרס היהודי העולמי, פנחס ספיר יו"ר הסוכנות וההנהלה הציונית ויצחק רבין ראש ממשלת ישראל, הם המנהיגות לה זכאי העם

היהודי הגדול עשרים ושבע שנים אחר החילתה של ראשית צמיחת גאולתנו", והאם אנו עושים הכל כדי לשנות ולחקן מצב זה. אבל לא על כך נתבקשתי על ידיך לכתוב ולכן כאמור צר לי אך לא אוכל להענות לבקשתך.

בברכה: מנחם פלק.

ויש עוד ועוד צדדים מעניינים בשאלות הבנים ובתשובות להם, אלא שברצוני לעמוד היום על הבעיה האחרונה שלא נכללה בהגדה של פסח ואני רוצה עליה להגיד דברים אחדים, הלא הם ארבעת השמות לחג: חג האביב, חג החרות, חג המצות, חג הפסח. שני השמות האחרונים הם לגיטימיים ורשמיים בהחלט, שני הראשונים מושאלים ואף יותר מזה: מסייטס. כיצד? למונח "חג האביב" ישנה אסמכתא שלכאורה בחודש האביב יצאנו ממצרים וזה מודגש. אין ספק שמתחילה גם נתלוותה לכך תחושת האביב שבמעשה הגאולה מעבדות, אף על פי שלחורף אצלנו, אצלנו במובן גיאוגרפי-אקלימי, אין כלל אותה משמעות אירופית של קפאון וכליאה. אלא שארע דבר אחר. תהליך הסיקולאריזציה נפגש עם תהליך השיבה לחיי עם על אדמתו, אדמתו ולא רק ארצו, ובמפגש זה קיבל המונח "חג האביב" משמעות ולעיתים קרובות גם פרצוף של אנטי פסח. ומיד נמצאו פרשנים וחוקרים ש"גילו" כי כל הצד ההיסטורי של יציאת מצרים מוטל בעצם בספק, ועיקרו חג אלילי קדום שלבש צורה דתית יהודית בצירון "מיתוס" היסטורי וכו' וכו' וכו'. ועתה עלינו לשוב לא רק אל אבותינו ואל ארץ אבותינו, כי אם עמוק מזה, משמע לא אל אברהם שהוא "מיתוס" ו"אגדה", כי אם אל

אביו תרח, אברהם הוא מיתוס, אבל תרח לא. והוא ודאי שהיה עובד לירח - ושמו מוכיח, מכל מקום לסבע, ומכיוון שאנו מסעמים סוציולוגיים ולאומיים. וכלכליים חייבים לשוב לסבע, נשוב גם אל אלהי טבע, אלהי תרח. ומכיוון שבכל זאת קשה קצת להינתק לחלוטין מכל מסורת אבות, אין מותרים על החגים, אך "מחזירים" להם את משמעותם "המקורית": חגי טבע.

ענין שונה מזה ארע לשם "חג החרות". אין כמובן זכר לשם שכזה במקורות ישראל. במקור מדובר בחג או זמן חרותנו. לכאורה הבדל של מה בכך. לכאורה. למעשה הבדל גדול ובמצב הפסיכולוגי והסוציולוגי שלנו, שלנו, משמע של היהודים בעולם, הבדל מכריע. אותו מושג עצמו, חרות, כשהוא נאמר בפי אבותינו ואבות אבותינו בגלויות בהתרוממות הרוח "הוציאנו מעבדות לחרות", היה חד משמעי וללא לוי ושעטנו וכלאיים: חרות ישראל. אולם מאז יצאנו מהסגר הגייטו המדומה אל החרות האמנסיפציונית המדומה עוד יותר, שינה המושג חרות את משמעותו, נעשה מופשט יותר, "אוניברסאלי" יותר. ודאי שלא רק מהפכנים יהודים, גם מהפכנים גויים, באמריקה, בצרפת, ברוסיה, בהניפס דגלי ריבולוציות, חזו בעיני רוחם חרות כוללת, אם מסעמים רבים, עמוקים -

היסטוריים ורדודים פסיכולוגיים, היהודי

התייחס לכללות זו ביותר רצינות מאשר
המהפכנים הגויים ואצל שום גוי מהגויים
האלה לא שימשה המהפכה במידה רבה כל כך
שחרור מהדת שלהם, מהאומה שלהם, כפי שהיה
הדבר אצל המהפכנים היהודים ובמידה רבה
אצל מרבית היהודים שיצאו לחרבות גויים.
ועד כדי כך, שגם לאחר האכזבה מחרויות
ומהפכות הגויים, לאחר שבאו האוטואמנסיפציה
והציונות, נותרה הרגשה בלתי נעימה קצת
בשיבה אל גדרי האומה שלנו בלבד, חרות שלנו
"בלבד" וחלק גדול מהמחנה הציוני ביקש
למצוא צידוק לעצמו על "נסיגה" זו כביכול,
נסיגה מגאולת העולם כולו לגאולת ישראל
"בלבד", בשיתוף הערבים בגאולה: זה גם
לשובתם, לשובת המזרח התיכון כולו, זה חלק
מתנועת השחרור הכל עולמי וכו' וכו' וכו'
ועד להודעות האחרונה של חברי מפ"ם
מנישול בידואים למען הרחבת ההתנחלות
היהודית. (ואין צריך לומר אותם אנשי
המצפון של מצפן ושי"ח ורק"ח הכואבים את
כאב ישמעאל).

המושג חרות יצא מגדרו שגדרו מקורות ישראל,
גדר חרות ישראל ו"מתקדמים" למינהם נעשו
מתוטכלים על שהם עוסקים בחרות ישראל
"בלבד" והוסיפו הגדות משלהם על ההגדה שלנו.

ואילו היה זה עניין של ההגדה בלבד - מילא.
האסון מתחיל כשזה מגיע גם לכופתאות וכופתאות
אלו אינן דבר של מה בכך כלל, פירושן הכבלת
אם לא חיסול - חרותנו למען חרותם של
"פלשתינאים" למשל הרחוקים מכל תסכול מתקדם
ואוניברסאליסטי, מכל דאגה לאחרים.

מבחינה זו מן הדין ומן החובה להתריע נגד
הטייה והסטה זו ממושג זמן חרותנו לחג
"החרות", חרות בכלל. בחרותנו - דיינו.

לעומת שני הראשונים, שני השומות האחרים הם
מוחשיים מאוד, היסטוריים מאוד בחד-פעמיזם
וייחודם לנו. לא שום התרה וודאי לא מתירנית,
כי אם דוקא חובה עד כדי כורח, לא שום חירות
של התפרקות והתמסרות לסבע, כי אם איסור
וקרבן והגבלה וצמצום שבהט ומהם עולה החרות
האמיתית.

חג המצות. מצות כי לא החמיץ, כרי שלא להחמיץ.
ואפשר היה להחמיץ. ישנם מומנטים היסטוריים
אפילו הם בידי אלהים - שאם אין מנצלים אותם,
אין תקנה לאיחור. בחצות הלילה או כחצות
הלילה, או כדבר מדרש חז"ל. אלהים לבדו יודע
לכוון אל הדיוק המוחלט של "בחצות", האדם
יודע בערך "כחצות", אך אוי לו אם גם את זאת
אינו יודע. פרעה ישיגו. ובימינו הן ראינו:

אחרנו. החמצנו. לא זכינו ליציאת מצרים
בעוד מועד. רב מזה: מרוב דאגה לחרות בכלל
יצאנו מבתינו ונכנסנו לבתי כל גוים בכל
מצרים ובנו היו המכות ורבים מבכורינו
וטובי בנינו העלו עצמם קרבן על כל נהרות
בבל. וכאשר כבר ברור היה מה צפוי בגלויות
החמצנו. לא יצאנו ביד רמה, לא יצאנו בריש
גלי. רצינו גאולה דה-לוקס. בנחת ובשלווה
ובהסכמת הגוים הרחוקים והשכנים. מסרטיפיק
אסים מוסכמים ועד גבולות מוסכמים. והיסטוריון
אחד לימדנו את מחזוריות הריאקציה והקידמה.
יש תקופת ריאקציה ואחריה באה קידמה כדין
האביב אחר החורף, גלות מתענה וגלות אחרת
פורחת במקומה. ויש אביב עמים ויש אביב
הריבולוציה עם הרבה מאוד דם יהודי על ספי
ומזוזות שעריה, דם מאונס ודם מרצון. וכך
החמצנו הרבה יותר משליש האומה בתמץ. שליש
הושמד בבת אחת, רבים אחרים נספו בדרכים

אחרות, בקרחי חורף סיבירי אך גם במים
הגואים של שלגים מפשירים. מי בהשמדה ומי
בשמד, מי בדם ומי בתערובת. ולא לשוא היה
אהוב עלינו דימוי תחייתנו לימי עזרא ונחמיה.
כלפור הוא כורש, ווייצמן הוא נחמיה ואחד העם
הוא הוא עזרא הסופר ועל כן מי השילוח ילכו
לאט לאט ולא נבזז ליום קטנות, יש זמן, יש זמן
לעליה סלקטיבית ולעוגות קרם של ציונות
רוחנית ובובריאנית, יש זמן יש זמן.
ולא בא מיצוי הרגע הנכון בחצות הלילה האיום
והחמצנו. ורק לאחר החצות ולאחר המכות שירדו
עלינו. יצאנו למאבק נקמה. לא קם וד"ל - ישראל.
אמנם צולעת מאוד, צולעת על שברי ארץ, צולעת
על שברי עם, אך קמה.

חג המצות כי זכר למיצוי שמוצינו אותה שעת
כושר, ובחזק יד לא רק כלפי חוץ, לא רק
נגד פרעה, כי אם גם כלפי שבטי ישראל וכל
דגן ואבירם וקורח וכל סוגי עגל ומרגלים.
ובחזק אמונה של שניים - כלב ויהושע - כנגד
עשרת המרגלים המהססים, המפחדים ומפחידים
וקוראים לנסיגה.

חג המצות כי לא הוחמזה השעה והסתפקנו בלחם
שונה ובמן. כדין כל גאולה ולא גאולה דה-
לוקס. וחג הפסח. זאין כמוהו, כשם הזה, לכלול
את תמציתה של גאולה זו. ואין מונח ההולם
את המלה הזרה "ריבולוציה" שהיא כה שכיחה על

לשונם וחקוקה במוחם ואהובה על לבם של כל הקונטריבולוציונרים שלנו כמלה זו פסח. לפסוח על דלתות, לפסוח על שלבים, קפיצות היסטוריות. המלאך המשחית עמים ומעצמות אכן פסח על דלתות בית ישראל. עמים ומעצמות, בכורי עמים ומעצמות נספו ועט ישראל חי וקיים.

ודאי שהוא חייב היה לשם כך להיסגר בביחו ולשים דם על ספיו ומוזותיו, לא לרוץ אל אורות מדומים של גויים. ואחר כך לפסוח על כל מעצור ומיצר, לא לנוד לפרעונים "המסכנים" ולא לחוט על מדיינים ומואבים וכנענים אשר אינם משלימים.

פסח היא ריבולוציה. פסח היא פסיחה על תהליכים איטיים, נוחים, פסיחה על מדוחי שוא במדבריות הגויים, על כל מיני פאטאמורגנה בכל צבעי הקשת. אבל גם לא להשתהות כאשר ביקשו להשתהות שניים וחצי המיליונים - סליחה! שניים וחצי השבטים לאחר התנחלותם בעבר האחר של הירדן בניגוד גמור ליעודם החלוצי (והלא זה, והלא שם מקור המונח המופלא הזה של ימינו, חלוצים תעברו לפני כל העם, לפני עשרת השבטים הנוחרים שטרם התנחלו בחלקי הארץ המוחזרים על ידי זרים).

ופסח היא ריבולוציה שאינה מתחשבת במחיר היקר, אין צריך לומר במחיר שעל אויבים לשלם, כי אם גם לא במחיר שעלינו לשלם. ומה מגוחכים הם כל

מיני "ריבולוציונרים" אצלנו השרים שירי הלל לריבולוציה בעולם אך לגבי הריבולוציה שלהם כאן, של ישראל כאן, הם נעשים רחמנים בני רחמנים, אבולוציוניסטים שלא על מנת לנשל לא מצרים ולא כנענים מסכנים.

הכנס המקראי השנה הוקדש לספר יחזקאל ובכתבי דברים אלה אינני יודע עדיין אם הוארה נקודת מרכזית זו שבנביא זה, של אחר החורבן: הגאולה לא תהא כמי השילוח ההולכים לאט כי אם ביד חזקה ובתהליך קטסטרופלי ובהקשר למלחמת גוג ומגוג ובדט ואש ותמרות עשן ואף על אפם ועל חמתם של יהודים או ישראלים רבים. הוא ראה את החורבן בארץ, הוא ראה את בקעת העצמות היבשות בגולה, בתל-אביב אשר בגולה.

ולימינו. שלא לדבר על שירתו הנבואית של אורי צבי גרינברג אשר ראה כמראות יחזקאל ושלא להזכיר מדינאים ציונים שהתריעו בימינו נגד הציונות של "יש זמן" ויש שלבים שאי אפשר לפסוח עליהם. הישרים והנועזים שבציונים האבולוציונים נפקחו עיניהם בעוד מועד לראות - אם כי בכאב לבם שדרך הציונות אינה דרך האבולוציה. באיגרתו המפורסמת לווייצמן בשנת 1932 כותב ארלוזורוב: ...אין עוד להחזיק בשיטה האבולוציונית של המדיניות הציונית... אולי גם מן הנמנע יהיה להגשים את מטרותיה המדיניות של הציונות בשיטה זו

של ציונות אבולוציונית וסינטיטית. ואגב:
טיעונים אלה באו על רקע מאמציו לחדור לעבר
הירדן המזרחי ועל בסיס של 180,000 יהודים
המצויים בארץ.

שנה לפני הירצחו. וגם הסיבה להירצחו.
ועוד עברו שנים וששה מיליונים טבעו בים
הסוף לפני שהספיקו לצאת ומלאך המוות לא
פסח על דלתותיהם, כי הם נתנו מדם בכוריהם
על דלתות מהפכות זרים, הרבה שנים והרבה
דמים יצאו עד שחלקים נוספים בציונות למדו
לדעת את מה שלמד לדעת ארלוזורוב אותה שעה
ושילט בדמו על פקידת עיניו זו. שנים רבות
עוד המשיכו רבים לאכול חמץ ומצה במקום מצה
בלבד. במקום דרך פסיחה חד פעמית אדירה.
ולא למען חשבונות העבר אני כותב היום דברים
אלה, את כי הרבה מרור בחשבון. למען היום
והמחר. כי למרות מראות העין טרם חלפה
התקופה הריבולוציונית של הציונות. לא בגולה
ולא בארץ. עוד רבים הסוגדים לעגלים, עוד
רבים המרגלים בעם החוששים מפני חברון ושכם,
הזונים אחר בעל בעור שברבת עמון, הצועקים
"ניתנה ראש ונשוב תל-אביבה" או נשוב, למצרים.
ואין צריך לאמר מה רבים שאינם מסתפקים
במצות ובמן ומכל ההגדה של פסח הם אוהבים
ביותר את דיינו. אילו נתן לנו את ממונם -
דיינו! אילו לא נתן לנו את התורה - דיינו.

אילו לא הכניסנו לארץ ישראל - דיינו. מה
גדולה מפלגת מד"י זו (מפלגת דיינו).
וכמובן שלא בעל ההגדה אשם. בעל ההגדה
התכוון לשיר בשלמותו. רק מי כנוהג
בשיר - כנוהג בארץ ובציונות ובגלויות -
על דרך החלוקה, ההפסקה באמצע, רק הוא
מוציא מסקנות אבסורדיות שכאלה. כי למעשה
ולאמת פיוט "דיינו" זה אט קוראים אותו
עד הסוף הופך להיות לאנטי דיינו, או
לצידוק ה"דיינו" רק לאחר שהושלמו כל
ההליכי הגאולה עד לבניין בית הבחירה ועד
בגלל.
רק אז יושלם הפסח. רק זה המיצוי המלא.
או אז תבוא חרותנו.
ואם זו השעה - אל נחמיצנה.

היינה על משה: היינריך היינה - 7.5.1853

התעוררותו מחדש של הרגש הדתי בי, באה לי
מקריאת אותו ספר קדוש, שהיה לי למעיין ישע
ולענין הערצה תמה. מופלא! לאחר שכל ימי
חיי התרוצצתי על כל מיני רצפות רקוד של
הפילוסופיה, לאחר שהשלכתי עצמי לזרועות
כל הוללות הרוח, לאחר שזניתי אל כל השיטות
הקיימות, מבלי שאשיג סיפוקי בהם, כמסלינה
זו לאחר ליל ניאופים, נמצאתי פתאום היום
עומד ממש על אותו קרקע, עליו עומד הדוד תום,
על קרקע כתבי הקודש ואני כורע על ברכי כתף
אל כתף עם אחי השחור.

עם כל מדעי לא הגעתי האלה מאשר אותו כושי
מסכן ובור, שכמעט לא ידע צורת אלף! תום
מסכן זה, כנראה גם מוצא בספר קדוש זה
דברים עמוקים גם מאלה שמוצא אני, אשר
ביחוד זו הברית החדשה של הספר אינה נהירה
לי ביותר. תום מבין יותר לרוחה ודאי משום
כך שרבות בה ההלקאות, כלומר אותם ענויי-
שוט בלתי פוסקים, הממלאים את האונגליונים
ואת תולדות האפוסטולים ואשר דחו אותי תמיד
מבחינה אסתטית. עבד כושי מסכן כזה קורא
כנראה גם בגבו על כן הוא מבין בזאת יותר

מאשר אני. לעומת זאת רשאי אני להתפאר,
שדמותו של משה בחלקו הראשון של הספר נהירה
לי יותר. נמלאתי הערצה כלפי דמות גדולה זו.
איזה ענק! מה קטן הוא הר סיני בעמוד עליו
משה! הר זה אינו אלא הדום לרגלי האיש אשר
ראשו בשמים, שם ידבר עם אלהים. ואל יחשוב
לי זאת אלהים לחטא, אך לעתים גונב אלי
הרהור שאלהי משה הוא כביכול קורן מהאור
היוצא ממשה, אשר הוא האל כה דומה אליו
בחרונו ובאהבתו. זה חטא גדול להרהר כך, זה
אנתרומורפיזם אם מניחים זהות כזו בין אלהים
ונביאו - אך הדמיון מפליא ממש.

בעבר לא אהבתי אותו ביותר את משה, ודאי משום
שנתון הייתי בשלטונה של רוח הלניסטית ולא
יכלתי לסלוח לו למחוקק העברי את שנאתו לכל
תמונה ופסל. לא ראיתי שמשה למרות איבתו
לאמנות, היה הוא עצמו אמן גדול ובעל רוח
קודש אמנותית צרופה. אלא שרות זו כוונה
אצלו כאצל המצרים, אשר מארצט בא, אל פני
רב הממדים ופתמיד בקיומו. אלא שלא כמצרים
אשר שפכו רוחם זו באבן ובבולת, בנה הוא
פירמידות אדם, הציב אוליסקים מאנוש. נטל
גזע רועים עני ועשה אותו לעם, אשר אף הוא
יעמוד לדורות, עם גדול, עם קדוש, עם אלהים,
אשר ישמש אות ומופת לכל העמים האחרים,
לדוגמא לכל האנושות. הוא יצר את ישראל!